

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри фінансів

Національного університету біоресурсів і природокористування України,

кандидата економічних наук, доцента **ОЛІЙНИК Лариси Анатоліївни**

на дисертацію **ТИШЕЧКА Андрія Васильовича** на тему:

«Регулювання рибного господарства України в умовах надзвичайних викликів»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 051 «Економіка»

галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Аналіз дисертації Андрія Тишечка дає змогу сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності, особливостей, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки дослідження, основні положення якого подані до захисту.

Актуальність теми дослідження. Сучасний розвиток рибного господарства дедалі більше пов'язується не лише з традиційними завданнями галузевого управління, а й з необхідністю його інтеграції у ширший контекст блакитної та циркулярної економіки. За таких умов рибне господарство постає як багатофункціональна сфера, у якій поєднуються продовольча, економічна, екологічна та соціальна складові, а звідси, потребує оновлення методичного інструментарію регулювання на засадах збалансування державного впливу в поєднанні з ринковими механізмами. Саме такий підхід набуває особливого значення в контексті забезпечення продовольчої безпеки на макро- та мікрорівнях, коли ефективність галузі визначається не лише обсягами виробництва, а й здатністю держави формувати середовище, сприятливе для раціонального використання водних та рибних біоресурсів, розвитку аквакультури та підтримки внутрішнього ринку рибної продукції.

Особливої наукової і практичної ваги ця проблематика набуває в умовах надзвичайних викликів, які зумовлюють потребу у формуванні нових підходів до оцінки втрат і розроблення компенсаційних механізмів у сфері рибного господарства для повоєнного відновлення галузі. У цьому аспекті важливим є методичне забезпечення процесу визначення економічно обґрунтованого розміру компенсації збитків, завданих суб'єктам господарювання, з урахуванням класифікаційних характеристик таких суб'єктів, специфіки промислу та орієнтовних витрат, пов'язаних із виловом водних біоресурсів у Азовському і Чорному морях. Такий підхід має значення для вдосконалення поточного регулювання та формування підходів до виокремлення інструментів оцінки збитків у прифронтових регіонах, що є важливим у перехідний період до мирного розвитку та в системі соціально-економічного повоєнного відновлення. У зв'язку з цим дисертація є актуальною, оскільки спрямована на наукове обґрунтування регулювання рибного господарства України з урахуванням сучасних концептуальних засад блакитної та циркулярної економіки, потреб продовольчої безпеки, викликів воєнного часу та завдань майбутнього відновлення галузі. Її результати мають значення як для розвитку теоретико-методичних положень галузевого регулювання, так і для вироблення практичних рішень у сфері державної політики, спрямованих на розвиток галузі рибного господарства в сучасних надзвичайних умовах.

У контексті зазначеного, предметом наукових пошуків стають проблеми застосування відповідного викликам сучасності методичного інструментарію забезпечення галузевого регулювання, що досягається шляхом удосконалення і розроблення комплексу механізмів, інструментів, методів регулювання вітчизняного рибного господарства в умовах введення

воєнного стану в Україні. Врахування викладених положень дає підстави стверджувати про актуальність обраної Андрієм Тишечком теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося відповідно до плану науково-дослідної роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України за темами: «Наукове обґрунтування агротехнологічних рішень регулювання розвитку циркулярної та блакитної економіки в сільському і рибному господарстві для реабілітації військовослужбовців і повоєнної відбудови України» (номер державної реєстрації 0125U001973), «Прикладні рішення регулювання розвитку сільського та рибного господарства в умовах надзвичайних викликів для національної безпеки України» (номер державної реєстрації 0122U001643), «Прикладні рішення регулювання конкурентоспроможності сільського і рибного господарства в системі циркулярної біоекономіки та викликів для національної безпеки України» (номер державної реєстрації 0123U101944).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і практичні рекомендації, викладені у дисертації Андрія Тишечка, мають достатній ступінь обґрунтованості, який підтверджується опрацюванням широкого кола наукових праць зарубіжних і вітчизняних науковців. Також автором використано значну кількість статистичних даних офіційних інформаційних джерел. Здобувачем застосовувалися відповідні методи наукового дослідження, а саме: економіко-математичний, діалектичний, статистичний, розрахунковий, формалізації, синтезу, наукового абстрагування, факторного аналізу та інші методи. Статистичне та фактологічне підґрунтя дисертаційного дослідження становили нормативно-правові акти щодо регулювання рибного господарства, матеріали та звітні дані Державної служби статистики України, Державної митної служби України, Держрибагентства України, ресурси мережі Інтернет, наукові досягнення вчених-економістів і практиків, обґрунтування власних спостережень та аналітичних розробок під час написання дисертації.

Висновки та рекомендації повною мірою відповідають визначеним завданням і змісту, що дозволяє вважати дисертацію завершеним дослідженням.

Новизна наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації. Узагальнення наукових положень, які виносяться на захист дозволяє визначити нові, отримані здобувачем результати, що полягають в обґрунтуванні теоретичних засад і розробленні комплексу заходів щодо підвищення ефективності регулювання розвитку рибного господарства в Україні. Серед найбільш важливих результатів проведеного дослідження маємо всі підстави виокремити основні складові дисертації, де:

удосконалено:

– теоретико-методичні положення щодо осмислення сучасної моделі регулювання, які на противагу наявним розробкам і напрацюванням, містять оцінку впливу галузевого регулювання, що дозволяє забезпечити баланс між економічною ефективністю, продовольчою безпекою, соціальною стабільністю та екологічною рівновагою й сприятиме зміні економічних парадигм в аспекті впливу глобальних і надзвичайних економічних викликів при створенні інтегрованої моделі регулювання на принципах мультифакторності, коли держава, громади, бізнес і міжнародні організації беруть участь у формуванні правил і контролі за їх виконанням на основі застосування перспективних інструментів і цифрово-аналітичного методу галузевого регулювання;

– рекомендації, направлені на обґрунтування закономірностей регулювання галузей рибного господарства на основі показників діяльності національного і міжнародного ринку риби, що дозволило враховувати специфічні особливості галузі, вплив модернізованих

підходів регулювання з використанням потенціалу створення аквахабів в контексті формування пропозиції на гігантську прісноводну креветку як складової при імplementації концепції блакитної економіки за умов обмежених капіталовкладень, щоб сформувати стабільні умови зайнятості та сприяти зміцненню довгострокових соціально-економічних зв'язків у громаді;

– наукові положення, пов'язані з визначенням взаємодії складових комплексного механізму з впровадження непрямого інструменту простежуваності у рибному господарстві України з оцінкою заходів адаптації українського рибного сектору до європейських стандартів відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС з метою поліпшення вітчизняної рибної політики, який, на відміну від діючих, враховує вибір базових індикаторів для запровадження непрямого інструменту регулювання водними та рибними біоресурсами шляхом використання функціональних можливостей єдиної електронної системи в межах структури галузевої економіки й системи цифрового регулювання рибного господарства;

– структурно-методичне забезпечення процесу модернізації цифрово-аналітичного методу регулювання через розроблення та впровадження єдиного нормативно врегульованого економічного механізму регулювання рибогосподарської меліорації, щоб такі витрати зберегли свою функціональну ефективність і трансформувалися в ефективне бюджетне навантаження із забезпеченням очікуваних біоекономічних результатів, що дозволить вибудовувати заходи регулювання так, щоб досягти стабільної, високої рибопродуктивності в рибогосподарських технологічних водоймах, природних водоймах, придатних для вирощування риби та інших водних біоресурсів, забезпечити швидку імplementацію до вимог і положень у частині реалізації наданих рекомендацій до проєкту Державної стратегії розвитку галузі рибного господарства до 2030 року та зобов'язань України за Угодою про асоціацію з ЄС задля впровадження європейських правил у сфері регулювання водних і рибних ресурсів;

набули подальшого розвитку:

– методичні засади щодо визначення об'єктивності впливу заходів, інструментів регулювання на формування критеріїв і показників при реалізації методики для оцінки впливу надзвичайних ситуацій на збитки і втрати в сільському та рибному господарстві, оскільки регулювання, що запроваджується, має широкий сегмент застосування в умовах трансформаційної моделі блакитної та циркулярної економіки й дозволить наблизити Україну до загальноприйнятих міжнародних стандартів застосування елементів простежуваності водних біоресурсів в рибогосподарській діяльності для реалізації потенціалу доступу до ринків Європейського Союзу з досягненням соціально-економічних результатів від впровадження новітньої системи регулювання в епоху цифровізації та діджиталізації;

– визначення та обґрунтування пріоритетних орієнтирів для задоволення внутрішнього попиту на рибу та рибну продукцію національного виробництва шляхом комплексного дослідження розвитку галузі у 1990–2024 рр., з урахуванням виробничих показників, імпортно-експортних потоків, які, на відміну від діючих, враховують вибір показників, що характеризують потужний потенціал галузі й позиціонують Україну серед основних суб'єктів ринку риби;

– комплексний підхід щодо вдосконалення інструментарію регулювання рибного господарства здійснюється на основі трьох концептуальних парадигм з урахуванням принципів командно-адміністративної моделі, яка характеризується ліцензуванням, централізованим контролем, ринкової моделі, що передбачає застосування індивідуальних квот, торгівлю квотами, механізмів екологічного ціноутворення та ринкових стимулів

рибальства, а також моделі співуправління, що ґрунтується на залученні рибалок і громад до процесів регулювання з урахуванням пропозицій щодо авторського трактування шляхів удосконалення інструментів регулювання та державної підтримки сільського та рибного господарства узгоджено із положеннями Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України й інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» від 24.03.2022 № 2142-IX, де економічне зростання узгоджене з ощадливим використанням водних і рибних ресурсів;

– методичне забезпечення процесу оцінки саме економічно обґрунтованого розміру компенсації збитків, завданих у сфері рибного господарства через застосування оптимальних інструментів регулювання для розподілу серед суб'єктів господарювання згрупованих за класифікаційними критеріями при визначенні обсягів орієнтовних витрат щодо вилову водних біоресурсів у Азовському і Чорному морі, що дозволить створити передумови для формування ефективних підходів до регулювання процесів оцінки обсягу збитків, завданих у прифронтових регіонах і застосування у перехідний період до мирного розвитку та соціально-економічного повоєнного відновлення.

Робота насичена статистичним матеріалом, що у поєднанні із теоретичними аспектами проблеми дозволяє сформулювати цілісне уявлення про предмет дослідження. Висновки, сформульовані у дисертації є логічно побудованими та мають аналітичне підґрунтя.

Практична цінність результатів дослідження. Результати дисертації Андрія Тишечка мають важливе практичне значення, що полягає у перспективності використання основних положень і запропонованих пропозицій у діяльності органів законодавчої та виконавчої влади різних рівнів, суб'єктів господарювання та науковою спільнотою при проведенні подальших наукових пошуків у даному напрямі. Практичну цінність наукового дослідження Андрія Тишечка підтверджено практичним впровадженням здобутків автора в роботу Державної установи «Виробничо-експериментальний Дніпровський осетровий рибовідтворювальний завод імені академіка С. Т. Артюшика» (довідка № 104 від 04.07.2023 р.), Асоціації «Укррибспілка» (довідка № 35 від 04.05.2023 р.), Державної установи «Методично-технологічний центр з аквакультури» Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм (довідка № 02-08/142 від 16.05.2025 р.). Теоретичні положення та практичні результати дослідження впроваджено в навчальний процес Національного університету біоресурсів і природокористування України (акти від 19.06.2025 р. та від 10.07.2025 р.).

Відтак, теоретичні положення, методичні розробки та практичні результати дисертаційного дослідження дають підстави зробити висновок, що дана робота містить наукові положення, які є новими та характеризується практичною спрямованістю.

Повнота викладення у наукових працях наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації. Доцільно зазначити, що основні положення дисертації опубліковано у 21 публікації, з яких 5 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 6 методичних рекомендацій, 10 тез наукових доповідей. Апробацію результатів дисертаційного дослідження здійснено на міжнародних конференціях і семінарах.

Результати наукового дослідження, які винесено на захист, отримано автором особисто, вони повною мірою відображені в опублікованих працях.

З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, ідеї і висновки, які є результатом особистих досліджень здобувача.

Оцінка змісту дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 250 сторінок. Робота містить 20 таблиць, 23 рисунки та 8 додатків. Список використаних джерел налічує 194 найменування.

У **першому розділі** дисертації розкрито науково-теоретичні аспекти еволюції наукових підходів щодо регулювання галузей аграрного сектору економіки в умовах трансформації продовольчих систем, інструменти та методи галузевого регулювання в сільському та рибному господарстві в умовах впливу надзвичайних викликів, методичні засади функціонування сільського та рибного господарства.

У **другому розділі** проаналізовано динаміку та зміни в рибному господарстві та роль рибальства і аквакультури у глобальному постачанні білків, проведено комплексний аналіз мультифакторної оцінки впливу воєнного стану на стан сировинної бази галузі при переході до принципів циркулярної економіки з урахуванням заходів регулювання в Європейському Союзі. Здобувачем досліджено тенденції впливу зарубіжного досвіду застосування інструментів регулювання та державної підтримки сільського та рибного господарства.

У **третьому розділі** дисертації сформульовано концептуальні підходи щодо забезпечення трансформації концептуальних підходів до практичного впровадження прямих і непрямих інструментів регулювання для рибного господарства, розкрито напрями удосконалення методів регулювання рибного господарства в умовах надзвичайних викликів, надано прикладні рішення прогнозування компенсації збитків, заподіяних суб'єктам промислового рибальства у Азовському та Чорному морях внаслідок воєнних дій.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація та наукові публікації, у яких висвітлено основні наукові результати дисертації, не містять порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). Дисертація оформлена згідно з нормативними вимогами і стандартами з дотриманням системного викладення матеріалу. Робота написана державною мовою, стиль викладення матеріалу – науковий, літературний. Текст дисертації переважно позбавлений граматичних і орфографічних помилок, а також технічних недоліків. Основні положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертації в цілому характеризуються послідовністю, аргументованістю і завершеністю.

Висновки та пропозиції, що викликають певні сумніви, зауваження або вказують на окремі суперечності та можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту дисертації. В цілому відзначаючи наукову цінність проведеного дисертаційного дослідження, а також обґрунтованість основних положень наукової новизни, висновків і рекомендацій, доцільно, водночас, звернути увагу на окремі дискусійні положення:

1. У дисертаційному дослідженні заявлено про врахування сучасних глобальних викликів, однак недостатньо чітко простежується причинно-наслідковий зв'язок між цими викликами та запропонованими автором механізмами регулювання, що дещо знижує рівень аналітичної завершеності дослідження.

2. Здобувачем переконливо обґрунтовані аналітичні розрахунки, які наведені у другому розділі дисертації. Але доцільно було б роботу доповнити висновками з цифровими даними для більш ретельної оцінки даного впливу, оскільки більшої деталізації потребує методичний апарат. Зокрема, у роботі не завжди чітко окреслено вихідні припущення, що в перспективі ускладнить аналіз отриманих результатів.

3. У другому розділі дисертації (с. 65–112) автор здійснює аналіз сучасного стану рибного господарства України, використовуючи статистичні та аналітичні матеріали.

Здобувачу варто було б розширити аналітичну частину за рахунок порівняльного аналізу з країнами Європейського Союзу, що дозволило б глибше оцінити конкурентні позиції України на міжнародному ринку риби.

4. У третьому розділі дисертації дисертантом переконливо обґрунтовано положення щодо формування практичних рекомендацій, де доцільним було б більш чітко структурувати очікувані економічні результати від впровадження, зокрема через кількісні показники ефективності галузевого регулювання.

5. У роботі обґрунтовано напрями розвитку аквакультури як складової продовольчої безпеки. Проте дисертація виграла б у науково-прикладному аспекті, якби автор більш ґрунтовно дослідив економічну ефективність впровадження інноваційних технологій, зокрема альтернативних кормів та циркулярних моделей виробництва.

Підсумовуючи вищезазначене, необхідно констатувати, що наявні в дисертації дискусійні положення, значною мірою, характеризують авторській підхід й не знижують її загальної позитивної оцінки.

Загальний висновок. Зважаючи на актуальність вирішених у процесі дослідження завдань та отриманих вагомих наукових результатів доцільно стверджувати, що дисертація Андрія Тишечка є ґрунтовним науковим дослідженням, виконаним на високому рівні. Дисертація містить нові наукові положення, що поглиблюють теоретико-методичні засади та вирішують важливе наукове завдання, яке полягає в поглибленні теоретико-методичних положень, розробленні практичних рекомендацій, направлених на удосконалення методичного інструментарію регулювання рибного господарства з поєднанням державного регулювання та ринкових механізмів в контексті забезпечення продовольчої безпеки на макро- та макрорівнях з урахуванням концептуальних засад блакитної та циркулярної економіки. Одержані наукові результати достатньою мірою обґрунтовані, характеризуються повнотою викладення та логічністю побудови. Опубліковані автором наукові праці відображають основні положення проведеного дисертаційного дослідження.

За актуальністю, змістом, новизною та важливістю одержаних автором наукових результатів, ступенем обґрунтованості та їх достовірністю, дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Андрій Тишечко заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Рецензент доцент кафедри фінансів Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат економічних наук, доцент Лариса ОЛІЙНИК